וְאָמַר רַב לְהַלָּן, אִישְׁתַּבֵּשׁ כָּהֲנִי – טעו הכהנים בתשובתם, ולפי האמת נפסל השמן ונעשה רביעי לטומאה, שהרי רביעי בקדשים פסול. והרי דברי חגי אמורים ביין ושמן שבעזרה, ומכל מקום אמר רב שהם נטמאים, ונמצא שסותרים דבריו אלו לדבריו לעיל (עז.) שטומאת משקים היא מדרבנן. ואפילו אם תאמר שבדק חגי את הכהנים בטומאה דרבנן, וכבר נגזרה בימיו גזירת טומאת משקים, מכל מקום לא גזרו עליה במשקים שבעזרה, ואם כן מדוע נפסל השמן.

מתרצת הגמרא: מִידֵי הוּא מַעֲמָא אֶלָּא לְרַב – הלא באת להקשות על שיטת רב, והרי רַב עצמו 'מַשְׁקֵי בֵּית מִטְבְּחָיָא דכן' תָּנֵי – שנה בעדותו של יוסי בן יועזר, שרק משקי בית המטבחיים שבעזרה טהורים, ואלו הם דם הזבחים והמים שבעזרה, שמאחר שטומאת משקים אינה אלא מדרבנן, לא גזרו עליהם חכמים טומאה. אֲבָל מַשְׁקֵי בֵּי מִדְבְּחָיָא – שמן ויין של נסכים שהם משקים הקרבים למזבח, מְטַמְּאִי כמשקי חולין שגזרו עליהם חכמים טומאה, ובדק חגי את הכהנים בטומאה דרבנן זו שכבר נגזרה בימיו.

הגמרא דנה בשיטת רב שהובאה לעיל ובשיטת שמואל שנחלק עליו בשאלת חגי לכהנים ותשובתם: גּוּפָא – נבאר את דברי רב שהובאו לעיל ואת דברי שמואל. רַב אָמַר, אִישְׁתַּבֵּשׁ כָּהֲנִי – טעו הכהנים בתשובתם שהשמן והמאכל שנגעו ביין, שנגע בנזיד, שנגע בלחם, שנגע בשרץ, אינם נפסלים. וּשְׁמוּאֵל אָמַר לֹא אִישְׁתַּבֵּשׁ כָּהֲנִי – לא טעו הכהנים אלא צדקו בתשובתם זו. מפרשת הגמרא את מחלוקתם, רַב אָמַר, אִישְׁתַּבֵּשׁ כָּהֲנִי – טעו הכהנים, משום שעל רְבִיעִי לטומאה בַּקֹּדֶשׁ בָּעָא מִינַּייְהוּ [–שאל אותם] חגי האם טמא הוא או לא, שכן הלחם שנגע בשרץ הוא ראשון לטומאה, והנזיד שני לטומאה, והיין שלישי לטומאה, והשמן והמאכל הם רביעיים לטומאה. וְאָמְרוּ לֵיהּ [–לו] הכהנים שהוא טָהוֹר. והרי שיבוש הוא, שכן רביעי בקודש פסול. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, לֹא אִישְׁתַּבֵּשׁ כָּהֲנִי – לא טעו הכהנים, משום שעל חֲמִישִׁי בַּקֹּדֶשׁ בָּעָא מִינַּייְהוּ – שאל אותם, וְאָמְרוּ לֵיהּ [–לו] שהוא טָהוֹר, וכן היא האמת, שהרי אף בקדשים רביעי אינו עושה חמישי.

מקשה הגמרא על שמואל: בְּשִׁלְמָא לְרַב הַיְינוּ דִּכְתִיב אַרְבָּעָה – לפי רב מובן מדוע נאמרו בכתוב ארבעה דברים, לֶחֶם, וָנָזִיר, וְיַיִן, וְשֶׁמֶן [או כל מאכל]. אֶלָּא [–אבל] לְשיטת שְׁמוּאֵל קשה, חֲמִשָּׁה מָנָא לֵיהּ – היכן מוזכר בדברי חגי שהיה שם דבר חמישי. מתרצת הגמרא: מִי כְּתִיב [–וכי נאמר] שם 'וְנָגַע בְּנָפוֹ' אל הלחם' שתהיה משמעות הדברים שהשרץ שנמצא בכנף נגע בעצמו בלחם ועשאו ראשון, הלא 'וְנָגַע בְּכָנָפוֹ' אל הלחם' כְּתִיב, שמשמעותו שנגע הלחם בְּמַה שֶׁנָּגַע בִּכְנָפוֹ. כלומר, דבר אחר נגע בשרץ שבכנפו ונעשה ראשון, וראשון זה נגע בלחם ועשאו שני, והלחם נגע בנזיד ועשאו שלישי, והנזיד נגע ביין ועשאו רביעי, והיין נגע בשמן או במאכל ועשאו חמישי. ומאחר שחמישי בקודש טהור, צדקו הכהנים בתשובתם שהשמן והמאכל טהורים.

הגמרא מקשה על רב מהמשך דברי חגי: תָּא שְׁמַע – בוא ושמע קושיא על דברי רב. נאמר בכתוב שלאחריו (חגי ב יג), 'וַיֹּאמֶר חַגַּי, אִם יִגַּע טְמֵא נֶפֶשׁ בְּכָל אֵלֶּה, הֲיִטְמָא, וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ, יִטְמָא'. וסברה הגמרא, שטמא נפש הוא אדם שנגע במת ונעשה אב הטומאה כשרץ. ושאלם חגי 'אם יגע טמא נפש בכל אלה', כאותו סדר ששאלם בטומאת שרץ, שנגע טמא מת בלחם, והלחם נגע בנזיד, והנזיד ביין, והיין בשמן או מאכל, האם נטמא השמן או המאכל, והשיבוהו שהוא טמא. ותשובתם זו היתה כדין, שהרי באופן זה השמן ודאי טמא, שכן הוא רביעי בקודש. וקשה, בְּשִׁלְמָא לְשְׁמוּאֵל מֵהָהֵיא לֹא אִישְׁתַּבֵּשׁ הָתָם נַמִּי לֹא אִישְׁתַּבֵּשׁ – לפי שמואל מובנת תשובת הכהנים, שכן כשם שלא השתבשו בתשובה זו והשיבו כדין על השמן הרביעי שהוא טמא, כמו כן לא השתבשו בתשובתם הקודמת לענין טומאת שרץ והשיבו כדין שהשמן טהור, שכן שם היה השמן חמישי בקודש. אֶלָּא [–אבל] לְרַב הסובר שגם בשרץ היה השמן רביעי בקודש, וטעו הכהנים בתשובתם וטיהרוהו, מַאי שְׁנָא הָתָם דְּאִישְׁתַּבֵּשׁ – מה נשתנה כאן בטומאת שרץ שטעו הכהנים בתשובתם, וּמַאי שְׁנָא הָתָם דְּלֹא אִישְׁתַּבֵּשׁ – ומה נשתנה שם בטמא מת שלא טעו, אלא השיבו כדין שהשמן הרביעי טמא, הלא בשתי השאלות שאלם על רביעי בקודש.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, בְּקִיאִין הֵן [היו] הכהנים בְּטוּמְאַת מֵת, וְאֵין בְּקִיאִין הֵן בְּטוּמְאַת שֶׁרֶץ, וסברו שרק טומאת מת עושה רביעי בקודש, ולא טומאת שרץ. הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רַבִּינָא אָמַר, הכהנים לא היו בקיאים בטומאת רביעי בקודש כלל, וְהָתָם [–שם] בטומאת שרץ היה השמן רְבִיעִי, ועל כן השיבו עליו שהוא טהור. ואילו הָכָא [–כאן] בטומאת מת היה השמן שְׁלִישִׁי, שכן 'טמא נפש' המוזכר בדברי חגי אינו אדם שנגע במת אלא הוא המת עצמו, שהוא אבי אבות הטומאה. נמצא שהלחם שנגע בו הוא אב הטומאה, והנזיד הוא ראשון, והיין הוא שני, והשמן הוא שלישי, וידעו הכהנים ששלישי בקודש טמא.

הגמרא מקשה על שמואל מהמשך דברי חגי: תָּא שְׁמַע – בוא ושמע קושיא על דברי שמואל. נאמר בכתוב שלאחריו (שם ב יד), 'וַיַּעַן חַגַּי וַיֹּאמֶר, כֵּן הָעָם הַזֶּה וְכֵן הַגּוֹי הַזֶּה לְפָנַי נְאֻם ה' וגו', וְכֵן כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וַאֲשֶׁר יַקְרִיבוּ שָׁם טָמֵא הוּא'. וקשה, בְּשִׁלְמָא לְרַב הַיְינוּ דִּכְתִיב 'טָמֵא' – לפי רב מובן מה שאמר חגי על מעשה ידיהם ועל קרבנותיהם שהם טמאים, שהרי לדבריו נשתבשו וטיהרו את הטמא. אֶלָּא [–אבל] לִשְׁמוּאֵל, אַמַּאי [–מדוע] אמר שמעשה ידיהם וקרבנם טָמֵא, הרי לא נשתבשו בהלכות טומאה. מתרצת הגמרא: אִיתְּמְחֵי קָא מַתְמַהּ – בלשון תמיהה אמר חגי דברים אלו, וכי כל מעשה ידיהם וקרבנותיהם טמאים הם, הרי בקיאים הם בדיני טומאה. דוחה הגמרא תירוץ זה: וְהָא [–והרי] 'וְכֵן כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם' כְּתִיב [–נאמר] בתחילת הכתוב, ולשון 'וכן' אינה במשמעות תמיהה אלא היא לשון ניחותא.

הגמרא מתרצת תירוץ אחר: אָמַר מָר זוּטְרָא, וְאִיתֵּימָא [–ויש אומרים] שאמר כן רַב אַשִׁי, לא משום שנשתבשו בהלכות טומאה קרא חגי על מעשה ידיהם וקרבנותיהם 'טמא', אלא שעל אחר זמן התנבא עליהם, שעתידים הם לקלקל את מעשיהם בבית שני בשאר עבירות, ומִתּוֹךְ שֶׁקִּלְקְלוּ אֶת מַעֲשֵׂיהֶם בזמן ההוא, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִילּוּ הִקְרִיבוּ את קרבנותיהם בְּטוּמְאָה, והרי הם כקרבנות טמאים שאינם עולים לרצון.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רב בביאור עדותו של יוסי בן יועזר, ובדברי לוי שנחלק עליו: גּוּפָא – נשוב לדברי רב שהובאו לעיל ולדברי לוי שנחלק עליו. רַב תָּנֵי [–שנה] בדברי יוסי בן יועזר 'מַשְׁקֵי בֵּית מִטְבְּחָיָא דכן' – המים והדם שבבית המטבחיים שבעזרה טהורים, לפי שטומאת משקים אינה אלא מדרבנן, ולא גזרו חכמים על משקים אלו כדי שלא יטמאו את הקדשים. אבל שמן של מנחות שקרב על המזבח ויין נסכים שמתנסך על גביו, הרי הם בכלל גזירת חכמים האמורה, ויש להם טומאה מדרבנן. וְלֵוִי תָּנָא [–שנה] בדברי יוסי בן יועזר, 'מַשְׁקֵי בֵּי מִדְבְּחָיָא דכן' – משקים הקרבים על המזבח, כגון דם שנזרק על המזבח, ויין נסכים, ושמן של מנחות, אינם מקבלים טומאה.

הגמרא מבררת את שיטת לוי: לְוֵי הסובר שעל משקי המזבח העיד יוסי בן יועזר שהם טהורים, הָנֵיחָא אי סְבִירָא לֵיהּ כְּשְׁמוּאֵל – מובנת תשובת הכהנים לחגי רק אם נאמר שהוא סובר כשמואל דְּאָמַר לעיל (עז.) בביאור דברי יוסי בן יועזר, שמשקי העזרה דָּכָן [–טהורים] מִלְּתָמָא טוּמְאַת אֲחֵרִים, אֲבָל טוּמְאַת עַצְמָן יֵשׁ לָהֶן. שכן לפי זה מַשְׁכַּחַת לָהּ דְּנָגְעֵי כּוּלְּהוּ בָּרִאשׁוֹן – מצינו לפרש בשאלת חגי בטמא נפש, שנגעו הלחם או הנזיד או היין או השמן או כל מאכל בטמא מת עצמו, ועל כך השיבוהו הכהנים כהוגן שהם טמאים, שהרי יש למשקי העזרה טומאת עצמם. אֶלָּא אי סָבַר לֵיהּ [–אבל אם סובר] לוי כְּרַב דְּאָמַר שמשקי העזרה דָּכָן [–טהורים] מַמָּשׁ, ואף טומאת עצמם אין להם, יקשה, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – איך מצינו שיהיו היין והשמן טמאים. אלא עַל כָּרְחָךְ כְּשְׁמוּאֵל סְבִירָא לֵיהּ – בהכרח שלוי סובר כשמואל.

הגמרא מוכיחה שאף שמואל סובר כרב, שהעיד יוסי בן יועזר על

המשך בעמוד קמח

משקי בית מטבחיא: וְלִשְׁמוּאֵל שפירש לעיל שצדקו הכהנים בתשובתם שהשמן טהור משום שאינו אלא חמישי שהוא טהור אפילו בקדשים, ומשמע מדבריו שאילו היה רביעי היה נטמא, הָנְיָא – מובנים דבריו רק אִי סָבַר לָהּ [–אם סובר הוא] כָּרַב, דְּתָנֵי – ששונה בדברי יוסי בן יועזר 'מַשְׁקֵי בֵּית מַטְבְּחַיָּא דכן' [–טהורים], אֲבָל מַשְׁקֵי בֵּי מַדְבְּחַיָּא [–משקי המזבח] כיין ושמן הנזכרים בנבואת חגי אֲחֵרִינֵי נְמֵי מְטַמְּאִי – מטמאים גם אחרים. שלפי זה דווקא משום שהיין אינו אלא רְבִיעִי בקודש, הוּא דְּלָא עָבִיד [–משום כן אינו עושה] את השמן לַחֲמִישִׁי לטומאה, שכן חמישי בקודש טהור, הָא [–אבל] אילו היה היין שְׁלִישִׁי, עָבִיד [–היה עושה] את השמן לִרְבִיעִי, שכן משקי המזבח מטמאים אחרים. אֶלָּא [–אבל] אִי סָבַר לֵיהּ [–אם סובר] שמואל כְּלֵוִי דְּתָנֵי – ששונה בדברי יוסי בן יועזר 'מַשְׁקֵי בֵּי מַדְבְּחַיָּא דכן' [–טהורים], יקשה, מַאי אִירְיָא רְבִיעִי דְּלָא עָבִיד חֲמִישִׁי – למה נצרך שמואל לפרש שהשמן טהור משום שהיין אינו אלא רביעי, ורביעי אינו עושה חמישי, אֲפִילּוּ שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי נְמֵי לֹא עָבְדִי – הלא יין שהוא ממשקי המזבח אינו עושה אפילו שני ושלישי, שהרי לשיטת לוי משקי המזבח אינם מטמאים כלל. אלא עַל כָּרְחָךְ עליך לומר ששמואל כְּרַב סְבִירָא לֵיהּ – סובר כרב, שעדותו של יוסי בן יועזר היא על משקי בית המטבחיים, אבל משקי המזבח מטמאים אחרים, ועל כן אילו היה היין שלישי היה עושה את השמן לרביעי, ועל כן הוצרך שמואל לפרש את שאלת חגי ביין רביעי, והשיבוהו הכהנים שאינו עושה את השמן לחמישי.

הגמרא מביאה ברייתות שנחלקו במחלוקת רב ולוי: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב, וְתַנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּלֵוִי – שנינו בברייתא אחת כדברי רב, ושנינו בברייתא אחרת כדברי לוי. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּלֵוִי – שנינו כדברי לוי שמשקי המזבח טהורים, הַדָּם הנזרק על גבי המזבח, וְהַיַּיִן המתנסך על גבי המזבח, וְהַשֶּׁמֶן של המנחה הקרב למזבח, וְהַמַּיִם המתנסכים בחג על גבי המזבח, שהם מַשְׁקֵי בֵּי מַדְבְּחַיָּא [–משקי המזבח] שהעיד עליהם יוסי בן יועזר שהם טהורים, שֶׁנִּטְמְאוּ בְּפָנִים העזרה, וּלְאַחַר מכן הוֹצִיאָן לַחוּץ, עדיין הם טְהוֹרִין מלטמא אחרים, שכן בשעה שנטמאו בעודם בתוך העזרה לא חלה עליהם תורת טומאה לענין שיטמאו אחרים. אולם אם נִּטְמְאוּ בַּחוּץ, וְאחר כך הֻכְנְסָן בְּפָנִים העזרה, הרי הם טְמֵאִין אף לטמא אחרים, שהרי כבר חלה עליהם תורת טומאה לטמא אחרים, ושוב אינה נפקעת מהם. הרי מבואר בברייתא, שעדותו של יוסי בן יועזר על טהרת משקים נאמרה במשקי המזבח, וכדברי לוי.

הגמרא מקשה על מה ששנינו בתחילת דברי הברייתא, שאף לאחר שיצאו משקי המזבח מחוץ לעזרה הם נשארים בדינם הקודם: אֵינִי – האם אכן הם נשארים בטהרתם גם לאחר שיצאו מהעזרה, וְהָאֲמַר [–והרי אמר] רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַשְׁקֵי בֵּי מַדְבְּחַיָּא, לֹא אָמְרוּ עליהם שהם דָּכֵן [–טהורים] אֶלָּא כשהם בִּמְקוֹמָן בעזרה. מַאי – מה היא כוונת דבריו, לָאו – האם לא בא לְמַעוּטֵי [–למעט], שדווקא בעוד המשקים בעזרה הם טהורים, אבל אם נִּטְמְאוּ בְּפָנִים וְהוֹצִיאָן לַחוּץ חלה עליהם למפרע טומאה לטמא אחרים. מתרצת הגמרא: לֹא מיעט רבי יהושע בן לוי משקים שיצאו לחוץ, אלא בא לְמַעוּטֵי [–למעט] משקים שנִּטְמְאוּ בַּחוּץ וְאחר כך הֻכְנְסָן בְּפָנִים, שאין להם דין משקי המזבח אלא הם נשארים בטומאתם, אבל נטמאו בפנים ויצאו לחוץ הרי הם טהורים.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: וכי יתכן לפרש בדברי רבי יהושע בן לוי שאם נטמאו בפנים ויצאו לחוץ הם טהורים, וְהָא 'בִּמְקוֹמָן' קָאָמַר – והרי אמר רבי יהושע בן לוי שלא אמרו על משקי המזבח שהם טהורים אלא במקומם, ומשמע שרק בעודם בפנים הם טהורים, ולא לאחר שיצאו לחוץ. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך אמר רבי יהושע בן לוי, לֹא אָמְרוּ שהם דָּכֵן [–טהורים] אֶלָּא כְּשֶׁנִּטְמְאוּ בִּמְקוֹמָן, ולא כשנטמאו מחוץ לעזרה ואחר כך נכנסו לתוכה.

הגמרא מביאה ברייתא אחרת השונה כדברי רב: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב – שנינו כדברי רב, הַדָּם של הזבחים, וְהַמַּיִם שמדיחים בהם את הקרבים של הקרבנות, שהם הקרויים מַשְׁקֵי בֵּית מַטְבְּחַיָּא שבעזרה, שֶׁנִּטְמְאוּ, בֵּין כשהם בְּתוֹךְ כֵּלִים, וּבֵין כשהם בַּקַּרְקַע, הרי הם טְהוֹרִין.

(רבן) [רַבִּי] שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כשמשקי בית המטבחיים נמצאים בְּתוך כֵּלִים הרי הם טְמֵאִין, שכן טומאת משקים היא מן התורה, ואין כח ביד חכמים לטהר משקים אלו. אבל כשהם בַּקַּרְקַע הרי הם טְהוֹרִין, שכן משקים מחוברים לקרקע אין להם טומאה מן התורה אלא מדרבנן, ולא גזרו עליהם חכמים טומאה בעזרה, כדי שלא יטמאו את הקדשים. הרי מבואר מדברי תנא קמא שמשקי בית מטבחיא טהורים כדברי רב, ולא כדברי לוי הסובר שעל משקי בית מדבחיא העיד יוסי בן יועזר שהם טהורים.

עד עתה נקטה הגמרא שסיבת טהרתם של משקי בית מטבחיא היא משום שטומאת משקים אינה אלא מדרבנן, ועל משקים אלו לא גזרו חכמים משום הפסד קדשים. אך רב פפא מבאר טעם אחר לטהרת משקי בית מטבחיא: אָמַר רַב פָּפָּא, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר טוּמְאַת מַשְׁקִין דְּאוֹרַיְיתָא, מכל מקום מַשְׁקֵי בֵּית מִטְבָּחַיָּא שבעזרה טהורים, משום דְּהִלְכְתָא גְּמִירִי לָהּ – שלמדנו בהלכה למשה מסיני שהם טהורים.

הגמרא מקשה על דברי רב פפא: אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן לְרַב פָּפָּא, וְאֶלָּא [–אם כן] איך תפרש הָא [–את מה] דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בברייתא שהובאה לעיל (טז.), שמן התורה אֵין טוּמְאָה לְמַשְׁקִין כָּל עִיקָּר, והביא רבי אלעזר ראיה לדבריו ואמר, תֵּדַע שכך הוא, שֶׁהֲרֵי הֵעִיד (יוסי) [יוֹסֵי] בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵידָה עַל מַשְׁקֵי בֵּית מִטְבָּחַיָּא שהם טְהוֹרִים [–טהורים], ואילו היתה טומאת משקים מן התורה לא היה כח ביד חכמים לטהר משקים אלו. וְאִי [–ואם] כדבריך דְּהִלְכְתָא גְּמִירִי לָהּ – שמהלכה למשה מסיני למדנו שהם טהורים, מַי גָּמְרִינַן מִינָּהּ – וכי אפשר ללמוד מהם שטומאת שאר משקים אינה אלא מדרבנן, הרי אמרת שאפילו אם היא מן התורה מכל מקום נאמרה הלכה במשקים אלו שהם טהורים, ואיך הוכיח משם רבי אלעזר כדבריו.

הגמרא מביאה קושיא נוספת על רב פפא: אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אַשִׁי, וְהָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הוא דְּאָמַר טוּמְאַת מַשְׁקִין היא דְּאוֹרַיְיתָא. דְּתַנְיָא – שכן שנינו בברייתא, רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, כאשר נולד ספק במשקים האם טימאו אחרים או לא, אם הספק הוא לְעִנְיַן כֵּלִים, כגון שנשפכו משקים טמאים בין כלים, וספק אם נגעו בהם או לא, הכלים טְהוֹרִין, משום שמשקים מטמאים כלים רק מדרבנן, ולא גזרו חכמים טומאה זו אלא בודאי ולא בספק. ואולם אם הספק הוא לְעִנְיַן אוֹכָלִין, כגון שנשפכו משקים טמאים בין ככרות לחם, וספק אם נגעו בהם או לא, הככרות טְמֵאִין, משום שמשקים מטמאים אוכלים מן התורה, וספק טומאה דאורייתא ברשות היחיד טמא. וּמשום כן הָכָא קָאָמַר [–אמר כאן] (רבן) [רַבִּי] שִׁמְעוֹן לשיטתו שהובאה לעיל, שמשקי בית מטבחיא שנמצאים בְּתוך כֵּלִים הם טְמֵאִין משום שטומאתם מן התורה ואין כח ביד חכמים לטהרם, ורק כשהם נמצאים בַּקַּרְקַע הרי הם טְהוֹרִין, משום שגם שאר משקים שבקרקע אינם טמאים אלא מדרבנן, ובמשקי בית מטבחיא לא גזרו חכמים טומאה זו. וְאִי [–ואם] כדברי רב פפא, שאפילו אם טומאת משקים היא מן התורה מכל מקום הִלְכְתָא למשה מסיני הִיא שמשקי בית מטבחיא טהורים, מַה לִּי כשהם בַּכֵּלִים ומַה לִּי כשהם בַּקַּרְקַע, הלא בכל אופן יש לטהרם משום ההלכה שנאמרה בהם, ואפילו באופן שבשאר משקים הטומאה היא מן התורה. מסיקה הגמרא: קַשְׁיָא – אכן קשה על דברי רב פפא מברייתות אלו ונדחים דבריו מפניהן, וכשאמר את דבריו לא זכר אותן.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי שמעון בברייתא, שמשקי בית מטבחיא שבקרקע טהורים: אָמַר רַב פָּפָּא, הָא דְּאָמְרַת – מה שאמר רבי שמעון שמשקי בית מטבחיא בַּקַּרְקַע הם טְהוֹרִין, לֹא שָׁנוּ כן אֶלָּא בְּמַיִם, שכן מים המחוברים לקרקע יש להם תורת מקוה שאינו מקבל טומאה, שכן נאמר (ויקרא יא לו), 'אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר'. ואף שאין מקוה כשר לטבילת אדם אלא אם כן יש בו ארבעים סאה, מכל מקום כדי להיחשב מקוה לענין טבילת כלים אין צורך בשיעור זה מן התורה. אלא שחכמים הצריכו שיעור ארבעים סאה אף לענין טבילת כלים, לפיכך מקוה שאין בו כשיעור זה, בטל ממנו דין מקוה מדרבנן, והרי הוא מקבל טומאה מדבריהם. אך במים שבעזרה לא גזרו חכמים לבטל מהם תורת מקוה, אלא השאירו אותם כדינם מן התורה שאינם מקבלים טומאה, כדי שלא יטמאו קדשים. אֲבָל בְּדָם שנמצא על גבי קרקע העזרה לֹא טיהר רבי שמעון, שכן אין לו תורת מקוה, והוא מקבל טומאה מן התורה.

עוד אמר רב פפא: וְאַף בְּמַיִם נַמִּי לֹא אֲמָרָן שבקרקע העזרה הם טהורים, אֶלָּא רק דְּהָווּ [–כשיש] בהם שיעור של רְבִיעִית הלוג, משום דִּשיעור זה חָזֵי [–ראוי] הוא לְהַטְבִּיל בֵּיהּ [–בו] כלים קטנים כְּמָחַטִּין וְצִינְּורוֹת שטווים בהם זהב, ויש בו תורת מקוה מן התורה, והעמידו חכמים את המים שבקרקע העזרה על דין תורה שלא יקבלו טומאה. אֲבָל אם לֹא הָווּ [–היה] במים שיעור רְבִיעִית, אף מן התורה אינם ראויים לטבילת כלים ואין להם תורת מקוה כלל, ועל כן אף בקרקע העזרה הם טְמֵאִין.

הגמרא חוזרת לדון בשיטת רבי יהודה שהובאה לעיל (טז.) בדין טומאת משקים לטמא אחרים: אָמַר מַר – הובא לעיל בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כשיש ספק האם משקים טמאים נגעו בדבר אחר וטימאוהו, לְכֹל ענין הוא טָמֵא, ובין אם ספק נגעו באוכלים, ובין אם ספק נגעו בכלים, האוכלים והכלים טמאים. ומוכח מדבריו, שאם ודאי נגעו המשקים בכלי הרי הם מטמאים אותו מן התורה, ועל כן אף בספק נטמא הכלי, שכן ספק טומאה דאורייתא ברשות היחיד טמא. מקשה הגמרא: לְמֵימְרָא – וכי אפשר לומר דְּכָכָר רַבִּי יְהוּדָה שטוּמְאַת מַשְׁקִין לְמַמָּא טוּמְאַת כֵּלִים היא מִדְּאוֹרַיְיתָא, (והתנן) [וְהָתַנְיָא] – והרי שנינו בברייתא, כָּל הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אֲחוֹרַיִם וְתוֹךְ – שהם ראויים לשימוש גם בצידם הפנימי וגם בצידם החיצוני, כְּגוֹן הַכָּרִים וְהַכָּסָתוֹת וְהַשַּׁקִּין וְהַמַּרְצוֹפִין [–שקי עור] שאפשר להופכם ולהשתמש בהם משני צידיהם, נִטְמָא בְּתוֹכוֹ – אם נגעה טומאה בצידו הפנימי של אחד מכלים אלו, נִטְמָא אף גַּבּוֹ. נִטְמָא גַּבּוֹ – אבל אם נגעה טומאה בצידו החיצוני, לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ. אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שלא נטמא תוך הכלים כשנגעה טומאה בגבם, רַק כְּשֶׁנִּטְמְאוּ מַחֲמַת מַשְׁקִין שהם ראשונים לטומאה. שכן טומאת כלים אלו היא רק מדרבנן, שכן מן התורה אין הכלי נטמא אלא מאב הטומאה, והקילו חכמים בטומאה זו לענין שלא יטמא תוכם באופן האמור, כדי שיהיה ניכר שהם טמאים רק מדרבנן, ולא ישרפו קדשים ותרומה שנגעו בהם, כדרך ששורפים קדשים ותרומה הטמאים מן התורה. אֲבָל אם נִּטְמְאוּ מַחֲמַת שֶׁרֶץ שהוא אב הטומאה ומטמא כלים מן התורה, בין אם נִּטְמָא תּוֹכוֹ נִּטְמָא גַּבּוֹ, ובין אם נִּטְמָא גַּבּוֹ נִּטְמָא תּוֹכוֹ.

מסיקה הגמרא את קושייתה: וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – ואם יעלה בדעתך לומר שלדעת רבי יהודה טוּמְאַת מַשְׁקִין לְמַמָּא כֵּלִים היא מִדְּאוֹרַיְיתָא, מַה לִּי אם נִּטְמָא גבו מַחֲמַת מַשְׁקִין, ומַה לִּי אם נִּטְמָא מַחֲמַת שֶׁרֶץ, הלא בשני האופנים טמא הכלי מן התורה, ואם כן כשנטמא גבו יטמא אף תוכו. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל, חָזַר בּוֹ רַבִּי יְהוּדָה ממה שאמר בברייתא הראשונה שכלים שספק אם נטמאו על ידי משקים, הרי הם טמאים כדין ספק טומאה דאורייתא, ושב להורות שהם טהורים, משום שאין משקין מטמאים כלים מן התורה אלא מדרבנן בלבד, ולא גזרו חכמים אלא על ודאי טומאה ולא על ספק.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רַבִינָא אֲמַר, לְעוֹלָם לֹא חָזַר – לא חזר בו רבי יהודה מדבריו שמשקים מטמאים כלים מן התורה. וְהָא [–ומה] שאמר בברייתא השניה שאם נטמא גב הכלי במשקים לא נטמא תוכו, הוא רק באופן שנטמא גבם בְּמַשְׁקִין הַבָּאִין מֵחֲמַת יָדַיִם – שהמשקים נטמאו על ידי שנגעו בהם ידים, שהמשקים עצמם אינם טמאים אלא מדרבנן. שגזרו חכמים על אדם שלא נטל את ידיו שיהיו ידיו שניות לטומאה, אפילו כשלא נגעו בשום טומאה. ואם נגעו הידים במשקים, נעשים המשקים ראשונים לטומאה מדרבנן. שכן שנינו במסכת פרה (פ"ח מ"ז), שכל דבר הפוסל את התרומה, ובכלל זה ידים שאינן נטולות, גזרו חכמים שיטמא את המשקים ויעשה אותם תחילה [–ראשונים לטומאה]. ומאחר שאין

המשך בעמוד קיח

טומאת משקים אלו מן התורה אלא מדרבנן, הקילו בהם חכמים בכלי שנטמא מהם, שלא יטמא תוכו על ידי טומאת גבו. וְהָא [–ומה] שאמר רבי יהודה בברייתא הראשונה שספק טומאת משקים לטמא כלים טמא משום שטומאתו מן התורה, הוא בְּמַשְׁקִין הַבָּאִין מֵחֲמַת שֶׁרֶץ – שנטמאו על ידי שנגעו בשרץ, שטומאתם היא מן התורה, ואף לטמא כלים.

הגמרא דוחה את תירוץ רבינא, מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם לא טיהר רבי יהודה את תוך הכלי אלא באופן שנטמא במשקים הטמאים מחמת ידים, אם כן אַדְּתָנֵי [–עד ששנה] 'שְׁמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים בכלים שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת מַשְׁקִין' ולא בכלים שנטמאו מחמת שרץ, לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בָּרִישָׁא – היה לו לחלק בכלים שנטמאו מחמת משקים עצמם, ולהשמיענו שגם בכלים שנטמאו במשקים מצינו אופן שיטמא תוכו על ידי טומאת גבו. וכך היה לו לשנות, בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאם נטמא גבו לא נטמא תוכו, כשנטמא בְּמַשְׁקִין הַבָּאִין מֵחֲמַת יָדִים, אֲבָל כשנטמא בְּמַשְׁקִין הַבָּאִין מֵחֲמַת שֶׁרֶץ, בין אם נִּטְמָא תּוֹכוֹ נִּטְמָא גַּבּוֹ, ובין אם נִּטְמָא גַּבּוֹ נִּטְמָא תּוֹכוֹ. ומכך שלא חילק רבי יהודה בחילוק זה, מוכח שאף משקה שנטמא משרץ אינו מטמא כלים מן התורה.

הגמרא מכריחה מכח קושיא זו בתירוץ שמואל שהובא לעיל. מסיקה הגמרא: אֶלָּא מְחַוַּרְתָּא כְּדַשַׁנְיָן מֵעִיקָּרָא – התירוץ המחוור הוא התירוץ הראשון, שְׁחַזַּר בֵּוֹ רַבִּי יְהוּדָה מדבריו בברייתא הראשונה, וסובר שטומאת משקים לטמא כלים אינה אלא מדרבנן, כדבריו בברייתא השניה.

הגמרא מסתפקת בשיטת רבי יהודה לאחר חזרתו: אֵיבַּעְיָא לְהוּ – הסתפקו בני הישיבה, האם רק מְכֵלִים הוּא דַּחֲדַר בֵּיהּ – האם חזר בו רבי יהודה רק ממה שאמר שמשקים מטמאים כלים מן התורה, אֲבָל בְּטומאת משקים לטמא אוֹכְלִין כְּדברי רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בברייתא לעיל סָבְרָא לֵיהּ – עדיין הוא סובר שהיא מן התורה, ואם יש ספק האם נגעו המשקים באוכלים נטמאים האוכלים מספק. אוֹ דִּילְמָא [–שמא], לְעִנְיַן חֲדַר בֵּיהּ [–חזר בו] רבי יהודה מדבריו, ואף ממה שאמר שטומאת משקים לטמא אוכלים היא מן התורה, וסובר הוא כְּדברי רַבִּי מֵאִיר בברייתא (לעיל טז.), שטומאת משקים לטמא אחרים אינה אלא מדרבנן, ואם ספק נגעו באוכלים, האוכלים טהורים.

הגמרא מבקשת לפשוט ספק זה ממשנה: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תָּא שְׁמַע – בוא ושמע ראיה לפשוט את הספק האמור. שנינו במסכת פרה (פ"ט מ"ה), פָּרָה של קדשים או של חולין שֶׁשָּׁתָתָה מֵי חַטָּאת, ושחטוה בתוך מעת לעת משתייתה בעוד המים במעיה, בְּשָׂרָהּ טָמֵא מחמת מים אלו. שכן מי חטאת הם אב הטומאה, ומטמאים אפילו אדם וכלים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,